

vání sovětského systému, ale také se kompetentně a ovšem vzhledem k tehdejší oficiální vědě provokativně vyjadřovala ke klíčovým otázkám vědy, včetně vědy literární. Další práce zmíněné komise Polské akademie věd budeme očekávat s nadějí.

Ivo Pospíšil

O TEORII RUSKÉ LITERATURY V KONEXTU

Ivo Pospíšil: *K teorii ruské literatury a jejím souvislostem*. Spisy Masarykovy univerzity v Brně, Filozofická fakulta, č. 413. Brno: Munipress, 2013. 271 stran. ISBN 978-80-210-6216-0.

Kniha Iva Pospíšila *K teorii ruské literatury a jejím souvislostem*, jež byla nedávno vydána nakladatelstvím Masarykovy univerzity, je výsledkem dlouhodobých výzkumů a úvah autora o ruské literatuře v kontextu světové kultury a slovanských i mezinárodních souvislostí, na které se autor dívá nejen prizmatem obecné literární teorii a historii, ale také z pohledu takových speciálních oblastí, jakými jsou například areálová studia, komparatistika či genologie.

Tato do hloubky promyšlená práce je současně živou vědeckou inspirací, která mnohostranně představuje široký záběr aktuálních literárněvědných otázek, problémů a tendencí, spojených nejen s ruským kontextem, ale i s kontextem obecně slovanským. Jedná se o obdivuhodnou práci i v tom ohledu, že se v tak kompaktní publikaci (rozsah 272 stran) profesoru Pospíšilovi podařilo na jednom místě se dotknout, rozebrat a shrnout tolik zásadních a dlouhodobě diskutovaných témat z oblasti literární teorii, historii a kritiky, slovanské filologie, genologie a teorie areálových studií v tak širokém chronologickém rámci (od starověké literatury po literaturu současnou) a na tak velkém prostoru (od literatury ruské, přes literaturu českou a slovanskou, až po literaturu světovou, zejména pak ve spojení s pojmy Mitteleuropa a Ostmitteleuropa) a zapojit (ať už polemicky či dialogicky) do svých úvah tak široké spektrum významných jmen literárních vědců, filozofů a spisovatelů (s mnoha z nich se autor setkal osobně), což přirozeně dodává výkladu osobitějšího a hlubšího rázu. Autor odkazuje na výzkumy slovanských a neslovanských vědců (D. S. Lichačov, E. Keenan, A. Mazon, R. Jakobson, J. Dobrovský, F. Wollman, D. Ďurišin, M. Bachtin, T. G. Masaryk, Z. Mathauser, I. Dorovský, M. Murko, J. Levý, R. Wellek, R. Milner-Gulland, W. Gareth Jones, R. Freeborn, E. Chances, A. Latyninová, M. Kopecký, A. Vrzal, J. Jirásek, J. Durych, Z. Kalista, B. Horyna, A. Eliáš aj.), analyzuje jejich práce a myšlenky, příklání se k jejich názorům, nebo naopak s nimi polemizuje, což čtenáři odhaluje nové perspektivy a nové netriviální úhly pohledů na občas již klasické otázky. Tím spíše dílo

působí velice inspirativně, otevírá nové možnosti pro literárněvědnou činnost a evokuje hlubší pochopení zásadních literárních a obecně kulturologických jevů. Velká pozornost je například věnována slavné knize F. Wollmana a jeho úvahám o podstatě slavistiky, slovanské filologie, literární vědy a komparistiky, a zejména pak otázce celistvosti základů slovanských literatur a významu literatury ruské.

Samotná ruská literatura je specifická především svým dualistickým základem, propojením vlastního a cizího. Na jednu stranu je komplexem unikátních národních rysů, na druhou stranu je hluboce dotčena cizím vlivem (jak západnímu, tak východnímu) a je na „cizí trendy“ silně orientována. Ruský stát je v tomto ohledu specifický již od svého počátku (vzpomeňme např. na skandinávský původ první ruské carské dynastie Rurikovců), a profesor Pospíšil se právě ve své práci zamýšlí nad slovanským a neslovanským charakterem vývoje ruské literatury a ruské mentality jako celku. Analyzuje její žánrový systém a její velké, nepřetržité proměny. Poukazuje na výstižný pojem „prae-post efekt/paradox“, známý již z jeho předchozích prací, který je pro vývoj ruské literatury charakteristickým. Autor zdůrazňuje i další podvojnosti a opozice ruské literatury a kultury, například pohanství/křesťanství, starověrectví/ortodoxie, patriarchální Rusko/nové (Petrovo) Rusko, mluvený jazyk/církevní slovanština atd. Vysvětlení dualistické podstaty ruské kultury vidí autor především v poloze země na „výspě Evropy“, která byla neustále podrobována tlakům a vlivům cizích států, což vedlo k přijetí skupinového života, a naopak k potlačování jeho individuálnosti, k jeho celkové kolísavosti a nevyváženosti. Dualita ale zároveň uvolňuje možnosti k etickému přesahu a transcendenci, k překročení klasických norem a náležitých útvarů. Tato tendence se odráží také ve vývoji literárních žánrů, především románu, jemuž je v knize věnována obzvláštní pozornost.

Uvedenou knihu tvoří řada vědeckých úvah o ruské literatuře a jejích souvislostech (jak je zřejmé i ze samotného názvu knihy), které by se daly pojímat i jako samostatné články, a to díky jejich dokonalé strukturní i myšlenkové vyváženosti a logice a vždy důslednému závěru nebo konstruktivně položené otevřené otázce. Ale právě tyto texty, seřazené a shrnuté v určitých souvislostech a návaznostech do jedné práce, představují komplexní a mnohostranný pohled na výše uvedená témata, což ve výsledku vytváří ucelené fundamentální dílo.

Všechny materiály jsou rozděleny do tří tematických částí: první je věnována *Utváření představ o ruském specifiku, teorii literárních dějin a areálovým studiím*; druhá má název *Specifikum utváření vlastního paradigmatu: několik příkladů* a třetí se jmenuje *Ruská literatura a vnější souvislosti*. Každá další část navazuje na předchozí a rozšiřuje pohled na konceptualizaci ruské literatury a prohlubuje její komplexní projev ve slovanském i neslovanském prostoru.

Hned první část knihy začíná kapitolou s provokativním názvem: „Vše začíná F. M. Dostojevským“, který evokuje a zároveň oponuje klasické tezi A. Grigorjeva: „Puškin – naše všechno“ («Пушкин – наше всё») a klasické tradici počítat veškeré počátky ruské literatury ve světovém měřítku až od dob Puškinových. Avšak profesor Pospíšil se do hloubky zamýšlí nad rolí F. M. Dostojevského především v českém kontextu (Dostojevský je tradičním českým tématem), a odhaluje určité zákonitosti, dle kterých se nakonec ruský autor na jedné straně jeví jako velmi originální a inovační spisovatel, ale na straně druhé jako zároveň velmi tradiční, klasický představitel literatury ruské. Je unikátní a jedinečný, ale současně hluboce propojený s literární tradicí a má možnost svobodně syntetizovat různé žánrové, jazykové, formální a tematické možnosti. Je svérázným „plagiátorem“, ale zároveň i výjimečným vynálezcem. Je ruským a světovým autorem, který dodnes zůstává ne zcela objeven a jehož tajemství se snaží odhalit i profesor Pospíšil.

Knihla obsahuje mnoho dalších provokativních a prozíravých myšlenek a názorů (týkajících se širokého spektra problémů od prostorovosti a areálovosti, přes otázky hodnot a žánrů k reflexím vývoje paradigmat ruské literatury, k jejím specifikům a mnohostranným mezinárodním souvislostem), které ve výsledku představují pestrý obraz poskládaný ze studií o ruské literatuře a celé slovanské filologii, a mohou se tak stát výchozím bodem pro velkou komparatistickou práci z dějin slovanských literatur a slovanské genologie.

Polina Zolina

